

Grote verschillen bij cursisten én docenten

Miryam de Hoo
Vincent Jonker

Digitale basisvaardigheden en de professionaliteit van de docent

Dit nummer gaat met name over vaardigheden die NT2-leerders zouden moeten beheersen. In dit artikel wordt een ander aspect belicht: de vaardigheden van de docent. Over welke vaardigheden moet een docent beschikken die onderwijs in digitale vaardigheden verzorgt? In 2018 werden verschillende opleidingsmodules **Basisvaardigheden** ontwikkeld¹ (zie ook pagina 56), inmiddels is er ook een module **Digitale vaardigheden** beschikbaar. Vincent Jonker en Miryam de Hoo vertellen in dit artikel over de module, over Amsterdamse ervaringen met de module, en ze laten zien hoe u eventueel zelf met de module aan het werk zou kunnen gaan.

Doel en inhoud van de module

De module **Digitale vaardigheden** (DiVa) is een van de negen opleidingsmodules basisvaardigheden die tot doel hebben een coherent scholingsaanbod te stimuleren voor docenten die werkzaam

zijn in de volwasseneneducatie (ve). De module focust op de digitale basisvaardigheden die ieder van ons nodig heeft om te kunnen functioneren als burger, met veel oog voor de samenhang met taal (en rekenen).

De cursus heeft vier bijeenkomsten; in de module zijn deze als volgt getypeerd.

1. Standaarden en eindtermen ve digitale vaardigheden

- Kennismaken
- Wat zijn digitale vaardigheden?
- Introductie en toepassen Standaarden en eindtermen inclusief leervaardigheden

2. Didactiek

- Doelgroep, motivatie en belemmeringen, nieuwe toepassingen
- Verdieping Standaarden en eindtermen
- Introductie mini-praktijkonderzoek

3. Didactiek (2)

- Materialen, tools
- Leervaardigheden binnen digitale vaardigheden
- Casuïstiek uit de praktijk

4. Afsluiting

- Observatie lessen
- Leren van en met elkaar
- Presentaties mini-praktijkonderzoek

Uitgangspunt is dat de docenten die de module volgen, zelf 'in de praktijk staan', en het aangeboden in de cursus direct kunnen vertalen en uitproberen in hun eigen werk; zij dienen ook tijd te reserveren voor verwerking en zelfstudie. Daarbij wordt aangedrongen op groepswork tijdens de cursus. Juist omdat de eigen ervaringen met digitale vaardigheden zo verschillend kunnen zijn, is het belangrijk met elkaar in discussie te gaan over de essentie van digitale vaardigheden voor volwassenen en van én met elkaar te leren.

Begin- en eindniveau

In de cursus voor docenten hebben we een en ander vertaald en concreet gemaakt door een checklist in de vorm van 'Ik kan ...'-stellingen te maken, die voorafgaande aan de cursus en aan het eind van de cursus kan worden gebruikt en daarmee het leerproces in beeld brengt (Figuur 1).

De waarderingen betekenen achtereenvolgens: 0: ik beheers dit niet, 1: ik beheers dit een beetje, 2: ik be-

Bouwsteen 27 Kent de (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen voor laagopgeleide volwassenen van het Instroomniveau tot en met basisniveau 2 voor digitale vaardigheden.	0 - 1 - 2 - 3
Indicatoren	
4. Heeft actueel overzicht van het aanbod van (digitale) methodes, lesmaterialen en leeromgevingen voor digitale vaardigheden (bijvoorbeeld voor mediawijsheid, het gebruik van sociale media, internet en digitale dienstverlening) en kent de mogelijkheden die zij bieden voor laagopgeleide leerders.	0 - 1 - 2 - 3
5. Heeft overzicht van de grote verscheidenheid aan digitale apparatuur en toepassingen (zoals email, Skype, Whatsapp, Facebook, websites, reisplanner, internetbankieren, pinautomaten, smart tv, display wasmachine et cetera) die relevant zijn voor de contexten waarbinnen laagopgeleide leerders functioneren.	0 - 1 - 2 - 3

Figuur 1. Onderdeel van de checklist 'leerproces digitale vaardigheden' (op basis van de het Raamwerk docent basisvaardigheden, 2016)

heers dit redelijk, 3: ik beheers dit goed. De docenten vullen eerst de indicatoren in en beslissen op basis daarvan in welke mate ze de bouwsteen als geheel beheersen. Dit helpt de docenten bij het sturen van hun eigen leerproces.

Positionering module Digitale Vaardigheden

De digitale vaardigheden positioneren we ten opzichte van de basisvaardigheden taal en rekenen als apart vakgebied. Enerzijds baseren we ons op bestaande raamwerken voor NT1, NT2 en rekenen. Essentiële leidraad daarbij is het **Raamwerk docent basisvaardigheden** uit 2016. Anderzijds keken we voor digitale vaardigheden naar het recente Europese initiatief **DigComp 2.1** (Carretero, 2017) en het **Advies digitale vaardigheden ve** (2017), aangevuld in de vorm van een **handreiking digitale vaardigheden** (de Hoo e.a., 2018).

Een cursus Digitale Vaardigheden in Amsterdam

In 2018 is de module **Digitale Vaardigheden** gebruikt in een cursus van de gemeente Amsterdam voor docenten die betrokken zijn bij een traject **Taal en ouderbetrokkenheid**. De cursus (vier bijeenkomsten van drie uur en een component zelfstudie) werd gevolgd door vijftien docenten en verzorgd door trainers van ITTA (Universiteit van Amsterdam) en Universiteit Utrecht.

Bij de evaluatie van de cursus komen vier aandachtspunten naar voren.

1. Digitale vaardigheden: los of geïntegreerd?

De basale vraag is of digitale vaardigheden los of geïntegreerd aangeboden moeten worden aan leerders.

Quote van een docent: 'Voor deze doelgroep en binnen deze cursus zullen digitale vaardigheden (...) altijd ondergeschikt zijn aan taalvaardigheden. Het gebruik van digitale middelen zal alleen een welkome aanvulling op het taalaanbod zijn.'

Een geïntegreerde aanpak lijkt de beste keuze, maar is nog niet gemakkelijk, onder meer door de diversiteit aan cursisten (aandachtspunt 2) en het beschikbare/bekende materiaal (aandachtspunt 4).

2. Start- en eindniveau van deelnemende docenten

De diversiteit onder docenten (en ook onder de 'leerders', de mensen aan wie de docenten lesgeven) was groot, zowel voor wat betreft de eigen digitale vaardigheid als de didactische vaardigheid om een en ander uit te leggen en over te dragen.

Zo waren er wat betreft 'leren whatsappen' ook weer niveaus te onderscheiden: je laat je telefoon door iemand helemaal inrichten en je bent een gewone gebruiker die alleen berichtjes wil lezen en versturen, of je wilt zelf een whatsapp-groep starten en alle details kennen van het werken met whatsapp-groepen, zoals het

toevoegen van anderen en instellen van beheerders. De heterogeniteit is iets waar je bij digitale vaardigheden goed zicht op moet hebben en ruimte voor moet krijgen/hebben om op in te kunnen spelen.

3. Computer versus smartphone

Er moet bij cursussen digitale vaardigheden nagedacht worden over de inzet van laptops of computers als digitaal apparaat (concept **Bring Your Own Device** (BYOD)). Een smartphone blijkt steeds vaker het meest gebruikte digitale apparaat; vaak zijn er geen laptops of computers in de eigen omgeving van leerders beschikbaar.

In een cursus DiVa zou het gebruik van de smartphone een goede plek moeten krijgen.

Quote docent: 'Ik denk dat het daarom belangrijk is om vanuit het vertrouwen waarmee ze hun smartphone hanteren, te werken aan hun zelfvertrouwen in het gebruik van de laptop.'

Aansluiten bij de eigen leefwereld en leerbehoefte is een goed uitgangspunt. De leerder geeft aan wat hij/zij wil leren en wordt eigenaar van het eigen leerproces; de docent ondersteunt.

4. Het materiaal

De leerwensen van de docenten lopen flink uiteen, zo bleek uit de bij de start van de module ingevulde checklist. Daarmee samenhangend: uit de nulmeting die gehouden was onder hun NT2-leerders, waren al grote verschillen tussen de leerders naar voren gekomen.

Docenten hebben te maken met heterogene groepen, waarbij flink gedifferentieerd moet worden. Differentiëren met digitale vaardigheden blijkt in de praktijk vaak lastig. Onvoldoende (kennis van) geschikt materiaal draagt hieraan bij.

Quote docent: 'Het vergt enorm veel voorbereiding om een goede les digitale vaardigheden neer te zetten binnen zo'n diverse en heterogene groep. Eigenlijk had ik pas halverwege het gevoel dat ik er goed 'in kwam' en echt iets kwalitatiefs kon neerzetten. Daar had ik wel mijn stagiaire hard voor nodig.'

De docenten hadden graag meer handvatten gekregen om hun kennis van bestaand materiaal te kunnen uitbreiden. De modules gaan echter uit van het vermogen van docenten om dergelijke informatie zelf te achterhalen. Dat blijkt op het gebied van digitale vaardigheden geen sinecure. Een soort databank met alle actuele, beschikbare materialen, gefilterd op doelgroep, niveau en leerwensen zou docenten goed faciliteren.

Na vier waardevolle bijeenkomsten kon geconcludeerd worden dat deze cursus in Amsterdam in grote lijnen aan de verwachtingen voldeed en dat de docenten hun leerer-

varingen direct konden gebruiken in hun eigen groepen. De verschillen in de groep waren echter groot (zowel de digitale vaardigheid en didactiek daarin van docenten als de digitale vaardigheid van hun leerders) en daar had deze cursus (aanpak) nog onvoldoende antwoord op.

Het is nodig om meer ervaring op te doen, om de nascholing verder te versterken, ook wat betreft de verplechting met de andere basisvaardigheden taal en rekenen.

Hoe kun je gebruikmaken van het opleidingsmateriaal?

Het moet mogelijk zijn om **Docent basisvaardigheden** te worden door middel van eerder verworven competenties. Er kan een pakket op maat samengesteld worden. Ook in de module **Digitale vaardigheden** is maatwerk leidend: de docenten gaan zoveel mogelijk zelf op zoek naar de antwoorden op hun leervragen en zijn zelf verantwoordelijk voor hun leerproces. Dit geeft de flexibiliteit die noodzakelijk is bij dergelijke opleidings- en nascholingsmodules.

Miryam de Hoo
Vincent Jonker

Miryam de Hoo is adviseur bij CINOP in Den Bosch.
Correspondentie: mhoo@cinop.nl

Vincent Jonker is onderzoeker aan de Universiteit Utrecht.
Correspondentie: v.jonker@uu.nl

Noot

1. Zie ook: Elderenbosch, M. (2018). **Leven Lang Ontwikkelen begint bij de basis**. Eindelijk structureel scholingsaanbod voor docenten Basisvaardigheden. In: Les 208.

Bronnen

Carretero, S., Vuorikari, R. & Punie, Y. (2017). **DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens with eight proficiency levels and examples of use**. Brussels: European Union.
<https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-and-technical-research-reports/>

De Hoo, M., Bohnenn, E. & De Groot, A. (2018). **Handreiking digitale vaardigheden volwasseneneducatie**. www.bibliotheekenbasisvaardigheden.nl/dam/bestanden/algemeen/handreiking-digitale-vaardigheden-oktober-2018.pdf

Den Hollander, I., De Hoo, M., Halewijn, E., Wildeboer, M., Jonker, V. & Wijers, M. (2016). **Raamwerk docent basisvaardigheden**. fi.uu.nl/publicaties/literatuur/2016_raamwerk_docent_basisvaardigheden.pdf

Steunpunt Basisvaardigheden (2017). **Advies digitale vaardigheden ve**. www.steunpuntbasisvaardigheden.nl